

بررسی و آسیب شناسی وضعیت موجود و چشم انداز صنعت خودرو در کشور

مرکز آموزش و پژوهش های سلامت اداری و مبارزه با فساد

۱. مقدمه و بیان مسئله

طی دهه‌های اخیر، کشورهای مختلفی با تبیین و تدوین صحیح راهبردهای توسعه صنعتی، در ارتباط با صنعت خودرو به موفقیت‌های مناسبی دست پیدا کرده‌اند. به‌واقع، راهبرد توسعه صنعتی به مجموعه‌ای از جهت‌گیری‌های بلندمدت دولت اطلاق می‌شود که الف) در بُعد خارجی پارچوب و نمونه ارتباط بخش صنعت کشور با اقتصاد جهانی (ا تعریف می‌کند و ب) در بُعد داخلی به‌طور غیرمستقیم بر تفصیص منابع بین صنایع و یا گروه‌های صنایع نفوذ جامعه اثر می‌گذارد.

بنابراین با در نظر گرفتن مفهوم توسعه صنعتی به‌عنوان یک مسیر و یا یک مرحله از گذار توسعه اقتصادی، می‌توان راهبرد صنعتی را به نقشه راهی تشبیه کرد که سیاست صنعتی در لایه‌ای پایین‌تر از آن، ابزارها، بودجه، ملزومات و تاکتیک‌های اجرایی طی مسیر را مشخص می‌کند. در واقع، سیاست مذکور دربردارنده کلیه سیاست‌های صنعتی، تجاری، ارزی، پولی و مالی است که همگی در یک راستا و به‌صورت هماهنگ برای تحقق راهبرد توسعه صنعتی، تنظیم می‌شوند.

به‌رغم گستردگی استفاده از سیاست‌های صنعتی در دنیای امروز، همچنان بر سر انتخاب نوع سیاست‌ها مناقشه وجود دارد. با این وجود یک وفاق کلی در ارتباط با ایجاد محیط مطلوب برای صنعتی شدن از طریق ثبات اقتصاد کلان، پایین آوردن ریسک کشوری، تأمین عمومی آموزش، حقوق مالکیت تضمین‌شده و اجرای قانونی قراردادها ملاحظه می‌شود. در این راستا چارچوب‌های سیاست‌های صنعتی مشتمل بر ۱- بومی‌سازی سیاست صنعتی، ۲- ایجاد انگیزه در فعالیتهای جدید دارای مزیت، ۳- انتخاب صنایع خاص و ۴- حمایت مشروط و زمان‌بندی شده؛ تعریف شده و کشورهای مختلفی با تدوین راهبرد مناسب و اصولی، به موفقیت‌های چشمگیری در حوزه خودرو دست یافته‌اند که به‌طور نمونه می‌توان به کشورهای زیر اشاره نمود:

* جمهوری خلق چین

کشور چین بزرگترین تولیدکننده خودرو در جهان بوده که در سال ۲۰۲۱ بالغ بر ۲۶ میلیون دستگاه خودرو تولید نموده است. کشور مزبور با استفاده از سیاست‌های حمایتی و تشویقی در صنعت از قبیل؛ وضع مالیات صفر درصد (در خصوص سرمایه‌گذاری در حوزه دارایی ثابت)، اولویت در دریافت حمایت‌های مالی بین‌المللی، ارائه وام‌های خاص برای پروژه‌های تولید خودروهای ارزان قیمت، قطعات و قالب‌ها (نرخ بهره بانکی ۵,۴٪ بوده است و نرخ تخصیص داده شده برای موارد فوق ۳,۴٪ بوده است)، حمایت از گسترش شرکت‌های زیر مجموعه تولید کنندگان خودرو و قطعه، انجام سرمایه‌گذاری‌های مشترک در پروژه‌های تولید خودرو و موتور، سیاست‌های فنی از قبیل؛ ایجاد مراکز تحقیق و توسعه محصول با به‌کارگیری دانش خارجی و به‌کارگیری و ترویج فناوری الکترونیک، استفاده از مواد جدید در تولید خودرو، سیاست‌های مالی و سرمایه‌گذاری از قبیل؛ استفاده خودروسازان و قطعه‌سازان از وام‌های دولتی با تایید شورای سیاست‌گذاری و به‌کارگیری سرمایه‌گذاری خارجی، سیاست‌های کنترل واردات از قبیل؛ کاهش تدریجی تعرفه‌های واردات هم راستا با توسعه صنعت خودرو،

ایجاد محدودیت در واردات خودروی نو از طریق ضوابط مالیاتی، ممنوعیت کامل واردات خودروهای دست دوم و ... توانسته سالیان سال جایگاه خود را در صنعت خودرو جهان حفظ نماید به نحوی که در سال مورد اشاره بالغ بر ۳۲ درصد تولید خودرو در جهان را به خود اختصاص داده است. لازم به ذکر است، کشور آمریکا بعد از چین، دومین جایگاه تولید کننده خودرو در جهان را به خود اختصاص داده که در سال ۲۰۲۱ موفق به تولید ۹,۱ میلیون خودرو (حدود ۱۳ درصد کل تولید خودرو در جهان- کل خودرو تولید شده در سال مورد اشاره: ۸۰,۱۴ میلیون دستگاه) شده است.

* هند

کشور هندوستان در سال ۲۰۲۱ موفق به تولید حدوداً ۴,۴ میلیون دستگاه خودرو (حدوداً ۵,۴ درصد از کل خودروهای تولیدی در سال مورد اشاره) شده که بعد از ژاپن چهارمین جایگاه را در تولید خودرو در جهان در سال مورد اشاره به خود اختصاص داده است. کشور مزبور با اتخاذ سیاست عدم واردات از کشورها یا اقتصادهایی که با هند، ارتباط یا مشارکتی ندارند و توسعه همکاری‌ها با کشورهای دارای تفاهم‌نامه مشارکت، معافیت مالیاتی برای صنعت خودرو در خصوص سرمایه‌گذاری بیش از یک میلیارد دلار، معافیت از پرداخت حقوق گمرکی ورود ماشین آلات مورد نیاز برای احداث کارخانجات جدید یا گسترش ظرفیت، تخصیص ترجیحی زمین به متقاضیان تولید خودرو توسط ایالت‌های محلی، ارایه تسهیلاتی به منظور توسعه زیرساخت‌ها نظیر برق و ... به مدت ۵ سال، مشوق های مالیاتی برای کاهش قیمت فروش محصول در بازارهای داخل، کاهش تعرفه‌های مواد اولیه برای ایجاد انگیزه در ارتباط باجهانی‌سازی و توسعه صادرات، سرمایه‌گذاری دولت برای جذب و توسعه فناوری مناسب برای سوخت‌های جایگزین و موتورهای هیبریدی و تاسیس مراکز تحقیقاتی پیشرفته برای طراحی خودرو مطابق با ضوابط بین‌المللی با سرمایه‌گذاری دولت موفق به کسب جایگاه مورد اشاره شده است.

* کره جنوبی

کشور کره جنوبی که همزمان با جمهوری اسلامی ایران به صنعت خودرو ورود کرده، در سال ۲۰۲۱ موفق به تولید ۳,۴۶ میلیون دستگاه خودرو شده که از دلایل اصلی رشد و توسعه صنعت مورد اشاره در آن کشور می‌توان سیاست‌های شناور آن کشور طی سال‌های متفاوت به شرح ذیل اشاره نمود:

دهه ۱۹۷۰:

- ✓ ممنوعیت کامل واردات CBU به مدت ۲۵ سال
- ✓ تاکید بر جذب سرمایه‌گذاری خارجی و همکاری فنی با شرکت‌های خودروساز معتبر از طریق J.V.
- ✓ اختصاص وام به صنعت قطعه‌سازی به منظور مدرنیزه کردن تجهیزات خطوط تولید

دهه ۱۹۸۰:

- ✓ اتخاذ سیاست بین‌المللی کردن صنعت قطعه‌سازی
- ✓ جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی
- ✓ ایجاد و گسترش شهرک‌های علمی فن‌آوری

- ✓ تاکید بر توسعه ساخت داخل قطعات پیچیده
- ✓ حمایت صنایع بزرگ از صنایع کوچک

دهه اول ۲۰۰۰:

- ✓ اتخاذ سیاست رقابت آزاد، لغو ممنوعیت واردات
- ✓ محدودیت در واردات
- ✓ صرف تعرفه دریافت شده از صنعت خودرو برای توسعه آن صنعت
- ✓ تداوم تامین تسهیلات دولتی

لیکن صنعت خودروسازی در کشورمان بنا به جهات و دلایل مختلفی نتوانسته همانند برفی کشورها به موفقیت‌های کمی و کیفی مورد انتظار دست پیدا کند که بررسی دلایل امر از ابعاد مختلف و آسیب‌شناسی موضوع در قالب طرزی پژوهشی پیشنهاد می‌گردد.

۲. اهمیت و ضرورت انجام طرح

صنعت خودرو به دلایل مختلفی به عنوان یکی از مهم‌ترین صنایع در دنیا شناخته شده، به نحوی که حدود ۸۰ میلیون دستگاه خودرو در سال ۲۰۲۱ تولید شده و در این ارتباط، کل گردش مالی صنعت خودرو بیش از ۳,۰۰۰ میلیارد دلار بوده که تقریباً معادل ۳,۳ درصد تولید ناخالص داخلی (GDP) جهان می‌باشد. فهرست ۵ کشور با بالاترین مقدار GDP در سال ۲۰۲۱ به شرح زیر می‌باشد:

(۱) ایالات متحده آمریکا: ۲۰,۴۹۰ میلیارد دلار

(۲) جمهوری خلق چین ۱۳,۴۰۰ میلیارد دلار

(۳) ژاپن ۴,۹۷۰ میلیارد دلار

(۴) آلمان ۴,۰۰۰ میلیارد دلار

(۵) انگلستان ۲,۸۳۰ میلیارد دلار

با توجه به ارقام فوق، صنعت خودرو پنجمین اقتصاد بزرگ دنیا در سال ۲۰۲۱ بوده که موید اهمیت وافر این صنعت می‌باشد. اضافه می‌نماید، صنعت خودروسازی در جهان به عنوان لوکوموتیو رشد صنایع دیگر شناخته شده به طوری که ۶۰ رشته صنعتی با صنعت خودرو مرتبط می‌باشند. ضمناً صنعت خودرو در ضریب همبستگی پیشین رتبه دوم را در بین ۱۰ صنعت برتر کشور دارا است. از صنایع مهمی که ارتباط نزدیکی با صنعت خودرو دارند می‌توان به صنعت فولاد، آلومینیوم، مس، شیشه، لاستیک، نساجی، الکترونیک، رنگ و مواد شیمیایی اشاره کرد که به عنوان صنایع بالا دستی ورودی صنعت خودرو محسوب می‌شوند. در ایران، صنعت خودروسازی کشور

^۱Gross Domestic Product

^۲برگرفته از تارنمای worldpopulationreview.com

دومین شاخه مهم اقتصاد ملی بعد از صنعت نفت و گاز به حساب آمده و با گردش مالی هنگفت سالانه و ایجاد اشتغال مستقیم و غیر مستقیم برای حدود ۵۰۰ هزار نفر، یکی از کانون‌های توجه سیاست گذاران کشور است. با توجه به مراتب معنون، اهمیت و جایگاه صنعت خودرو در حوزه‌های مختلف اقتصادی و صنعتی در کشور پرواضح بوده و لذا انجام طرحی پژوهشی با موضوع "بررسی و آسیب شناسی وضعیت موجود و چشم انداز صنعت خودرو در کشور" ضروری محسوب می‌گردد.

۳. مهمترین اهداف و انتظارات از پژوهش

مهمترین اهداف و انتظارات از این پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

- ۳-۱- بررسی میزان هم‌راستایی بین اسناد کلان تدوین شده از جمله سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت با راهبردها و برنامه‌های اجرایی تدوین شده از سوی وزارت صمت و سایر دستگاه‌های اجرایی ذی‌مدخل.
- ۳-۲- بررسی علل زیان انباشته قابل توجه خودروسازان.
- ۳-۳- بررسی راهکارها، سیاست‌ها و قوانین تدوین شده از سوی کشورهای موفق در صنعت خودرو و بررسی دلایل عدم موفقیت کشورمان
- ۳-۴- بررسی علل عدم اتصال صنعت قطعه‌سازی کشورمان به زنجیره تأمین جهانی
- ۳-۵- بررسی میزان تأثیر ساز و کار عریض و طویل در مدیریت زنجیره تأمین خودروسازان بر کارآمدی آنها
- ۳-۶- بررسی راهکارهای اتخاذ شده از سوی خودروسازان موفق در کاهش سوء جریان‌ها موجود در زنجیره تأمین قطعات
- ۳-۷- بررسی میزان واردات و صادرات کشورهای برتر در صنعت خودرو با تبیین ارقام مربوط و نحوه داخلی سازی قطعات
- ۳-۸- بررسی وضعیت مالکیت و پیچیدگی ساختار خودروسازان
- ۳-۹- بررسی امکان‌سنجی و توجیه اقتصادی طراحی خانواده محصول بر مبنای بن‌سازه مشترک از سوی خودروسازان

در خاتمه راهکارهای پیشنهادی جهت برون رفت از موضوع توسط پژوهشگر(ان) با امعان نظر به آسیب‌های احصا شده، وضعیت صنعت خودرو و توانمندی‌های موجود مبتنی بر تجارت کشورهای برتر در صنعت خودروسازی، تهیه و ارائه گردد.